

EDUCACIÓ EN VALORS ÈTICS I CÍVICS

1. Presentació.

L'objectiu últim de l'educació en valors cívics i ètics és formar una ciutadania crítica, conscient, responsable i participativa i alhora garantir el desenvolupament integral de la personalitat de l'alumnat.

Està directament implicada en l'assoliment d'una gran part dels objectius plantejats per a l'educació primària i, per tant, són competència seua les destreses, coneixements i valors encaminats a aconseguir que l'alumnat conega i aprecie els valors i les normes i aprenga a obrar en conseqüència, es prepare per a l'exercici actiu i crític de la ciutadania, i respecte els drets humans i el pluralisme propi d'una societat democràtica.

També forma part de l'àrea dotar l'alumnat de les habilitats necessàries per a la identificació, expressió i acceptació de les emocions, la gestió i resolució pacífica dels conflictes, el desenvolupament de les seues capacitats afectives i el rebuig a la violència, els estereotips sexistes i els prejudicis de qualsevol tipus.

A més a més, aspira a fomentar actituds de respecte en tots els àmbits de la vida, valorar la diversitat com a font d'enriquiment personal, promoure la igualtat de drets entre dones i homes, suscitar una actitud crítica en l'ús de les tecnologies de la informació i comunicació i adoptar pautes de comportament propícies per a la cura del planeta i els animals.

Tot això, a través d'un plantejament que impulsa, per una banda, l'adquisició, mitjançant l'argumentació i el debat, de la competència comunicativa bàsica que permet expressar i comprendre missatges senzills, i per l'altra, la consolidació d'hàbits de treball individual i en equip, d'esforç i de responsabilitat en l'estudi, així com de reforç de l'autoestima, el sentit crític, la iniciativa personal, la curiositat i la creativitat en l'aprenentatge.

En termes generals, i d'acord amb els objectius educatius i el perfil d'eixida de l'alumnat al final de l'educació bàsica, la formació en valors cívics i ètics implica mobilitzar el conjunt de coneixements, destreses, actituds i valors que propicien la presa de consciència de la identitat personal i cultural, de determinades qüestions ètiques i socials relatives a la convivència, i del caràcter interconnectat i ecodependent de la seua vida en relació amb l'entorn. Tot això amb la finalitat que pugua apreciar i aplicar amb autonomia les normes i valors que regulen la convivència en una societat plural i democràtica.

L'educació en valors cívics i ètics és una eina clau per a treballar la inclusió educativa de tot l'alumnat. Així mateix, s'ocupa de manera explícita d'aspectes tractats de manera transversal en les altres àrees: els efectes de les tecnologies de la informació i la comunicació; el foment de la creativitat i de l'esperit crític; l'educació per a la salut afectiva i sexual; i l'educació emocional i en valors. També de manera transversal connecta amb la comprensió lectora, l'expressió oral i escrita i la comunicació audiovisual.

Per la seua especificitat, aquesta àrea arreplega, clarifica i dona consistència als sabers que tenen a veure amb els valors que ens fan éssers humans i a les habilitats, actituds i destreses que s'han anat desgranant al llarg de l'etapa en totes les altres àrees. Al mateix temps, atès que l'abast de la reflexió i l'anàlisi crítica en primària comprèn les esferes més pròximes a la vida quotidiana de l'alumnat, les dels àmbits familiar i domèstic i dels grups socials amb què es relaciona, prepara per a una reflexió superior en secundària que permetrà ubicar els éssers humans en un context global, amb unes responsabilitats i una capacitat d'acció majors de les imaginades.

L'àrea d'Educació en Valors Cívics i Ètics planteja set competències bàsiques que tot l'alumnat ha d'adquirir per a la culminació dels objectius de l'etapa. Aquestes

competències giren al voltant de la capacitat d'usar el diàleg per arribar a acords, del reconeixement i gestió de les emocions, de la participació en l'elaboració de regles de convivència, de l'anàlisi crítica dels estereotips, de la comprensió dels valors democràtics i de la lluita contra les desigualtats i injustícies i el compromís amb la transformació de l'entorn a partir dels Objectius de Desenvolupament Sostenible.

La formulació de cada competència específica va acompanyada d'una descripció detallada del sentit i la fonamentació d'allò que s'espera que l'alumnat siga capaç de mobilitzar per a l'assoliment de la destresa plantejada. A més de la descripció, s'assenyalen les connexions de cadascuna de les competències amb altres àrees del currículum, que ajuden al professorat a plantejar el treball de manera coordinada, incrementant així el caràcter significatiu de l'aprenentatge i l'eficiència del procés d'ensenyament.

Les competències plantejades ací adquireixen un grau major de concreció a la llum dels criteris d'avaluació dissenyats amb aquest propòsit. Criteris que faciliten l'observació i la valoració del progrés de l'alumnat en el transcurs de la seua adquisició.

Tot això es pot posar en joc a partir de les recomanacions i suggeriments recollits en les situacions d'aprenentatge, que presenten escenaris i possibilitats organitzatives propícies per al treball competencial i la seua observació i seguiment.

Els sabers bàsics considerats essencials per al treball competencial de l'alumnat estan plantejats d'acord amb els cinc eixos que ordenen i organitzen els Objectius de Desenvolupament Sostenible. Així, és molt més fàcil relacionar el treball de l'aula amb els reptes que empenten a col·laborar en la millora del planeta i augmenta l'arc de possibilitats didàctiques del professorat. Els cinc eixos, coneguts com les cinc "pes" són: Persones, Pau, Prosperitat, Planeta i Participació.

El bloc Persones conté els sabers que promouen la reflexió a propòsit del benestar físic i emocional propi i alié, la diversitat i la igualtat entre dones i homes.

En el bloc Pau estan els sabers que permeten abordar la resolució de conflictes i els drets i deures de les persones.

En el bloc Prosperitat s'inclouen l'agenda 2030 i els Objectius de Desenvolupament Sostenible, en la vessant relacionada amb els drets de la infància, i l'estudi i anàlisi dels diversos tipus de desigualtats.

En el bloc Planeta es fa referència als continguts de l'Agenda 2030 i dels Objectius de Desenvolupament Sostenible més relacionats amb l'impacte de l'ésser humà en el planeta i la seua relació amb l'entorn.

El bloc Participació se centra en les habilitats, d'una banda, i en els àmbits, d'una altra, que fan possible una ciutadania crítica i compromesa.

Finalment, destacar que tant l'aplicació dels criteris d'avaluació com la resta d'activitats d'aprenentatge han d'estar metodològicament orientades en funció de principis coherents amb els valors que pretén transmetre l'àrea. Així, es convida l'alumnat a la participació activa i raonada, al diàleg respectuós i la cooperació, a la lliure expressió d'idees, al pensament crític i autònom, al respecte de les normes i els valors comuns, a la gestió assertiva de les emocions i relacions afectives, a la mediació i resolució pacífica dels conflictes, a la interiorització d'hàbits de vida saludables i sostenibles i a l'ús segur de les tecnologies de la informació i la comunicació. A més a més, es contribueix al reconeixement del vincle indissoluble entre teoria i pràctica, procurant integrar les activitats de l'aula en contextos d'aprenentatge més amplis i interdisciplinaris del centre i l'entorn. Tot per tal de promoure el desenvolupament d'una ciutadania global, conscient, lliure, participativa i compromesa amb els reptes del present.

2. Competències específiques.

2.1. Competència específica 1.

Dialogar i debatre de manera assertiva i respectuosa en situacions de l'entorn personal, educatiu i social de l'alumnat per poder arribar a acords o consensos.

2.1.1. Descripció de la competència 1.

La capacitat de mantenir un diàleg respectuós, raonat i constructiu és una de les habilitats essencials per afrontar amb garanties les situacions que es generen en la vida diària de l'alumnat.

És condició necessària per a l'exercici del debat que les idees pròpies puguin ser expressades de manera assertiva en un entorn respectuós. Tot açò passa per la consideració com a interlocutores vàlides de totes i cadascuna de les persones que hi participen.

El diàleg que es transforma en debat implica l'escolta activa de totes les parts, l'ús correcte d'arguments centrats en el problema, dels torns de paraula i d'un llenguatge adequat, no sexista, respectuós i igualitari.

Exercit en aquests termes, el sentit del debat es transforma. L'alumnat ha d'entendre que l'objectiu ja no és tindre raó, sinó ser capaç de fer una exposició clara i raonada de les posicions o pensament propis i accedir, a través de l'escolta de les aportacions de la resta de participants, a la comprensió dels altres punts de vista.

Aquest diàleg es nodreix de totes les experiències viscudes per l'alumnat en la família, amb les amistats, en les situacions que es generen en la convivència escolar, en les activitats extraescolars, equips esportius, etc.

L'assoliment d'acords i consensos requereix empatia, tolerància i capacitat crítica per a poder modificar el punt de vista propi sobre la base de les aportacions alienes. Tot això dins del marc de la Convenció dels Drets de la Infància.

Durant els dos primers cicles de primària, l'alumnat s'exercita i va consolidant progressivament les estratègies mencionades (escolta activa, assertivitat, respecte del torn de paraula...) en assemblees d'aula, durant l'exposició de treballs i projectes, mitjançant el treball cooperatiu, en els processos d'elaboració de normes, etc. En definitiva, en totes les àrees de primària i en la tutoria. Tot això propicia l'ambient adequat per arribar a acords en el tercer cicle.

2.2. Competència específica 2.

Reconèixer les emocions pròpies i alienes en situacions de conflicte de l'àmbit escolar i personal, i gestionar-les emprant estratègies senzilles per trobar solucions equitatives.

2.2.1. Descripció de la competència 2.

El reconeixement de les emocions pròpies és essencial per al desenvolupament i creixement personal, així com per a la capacitat de gestionar-les en la vida quotidiana i especialment en situacions de conflicte inherents en els àmbits personal i educatiu.

Les relacions interpersonals impliquen la complexa relació amb projectes de vida diferents en que les posicions, interessos i necessitats de les persones no coincideixen necessàriament. Això té com a conseqüència, de forma inevitable, que el conflicte estiga present en tota relació humana i l'àmbit escolar no n'és una excepció.

El reconeixement de les emocions és la base de l'educació per a la gestió del conflicte de forma dialogada, constructiva, creativa i inclusiva, per tal d'evitar que l'agressivitat es convertisca en violència.

Per poder desenvolupar aquesta competència específica, l'alumnat ha de ser capaç de reconèixer les emocions pròpies i de començar a autoregular-se. Això passa per identificar-les, anomenar-les, comprendre-les i expressar-les de manera oral i escrita en diferents contextos: en la convivència escolar, familiar o en relacions d'amistat i en l'ús de les xarxes socials. Sense

aquesta capacitat és impossible reconèixer les emocions alienes i, en conseqüència, l'empatia necessària per a assolir estratègies que permeten la resolució pacífica dels conflictes.

A més a més, aquest procés ha d'anar acompanyat del coneixement i la pràctica d'estratègies bàsiques per a afrontar el conflicte: escolta activa, comunicació assertiva, col·laboració, recerca de solucions equitatives i responsabilitat en el compliment dels acords.

Tot això contribuirà a l'assoliment d'actituds bàsiques per afrontar-lo constructivament com ara: l'autoestima, la comunicació empàtica, l'ús d'un llenguatge no sexista i inclusiu i el respecte de la imatge, la dignitat i les drets de les persones durant la comunicació digital.

Al llarg dels dos primers cicles de primària, l'alumnat s'exercita i va consolidant progressivament el reconeixement de les emocions pròpies i alienes, així com, l'autoregulació de les emocions bàsiques. Al tercer cicle aquestes habilitats faciliten l'ús d'estratègies senzilles per trobar solucions equitatives en els conflictes.

L'empatia, el treball en equip, la resolució de problemes, les capacitats analítiques, la creativitat i la mirada intercultural, imprescindibles per a la convivència democràtica, es desenvolupen des d'una perspectiva crítica fonamentada en el respecte als drets humans.

2.3. Competència específica 3

Participar en l'elaboració de les regles de convivència escolar en el marc dels principis democràtics i dels drets de la infància.

2.3.1. Descripció de la competència 3

La participació en l'elaboració dialogada i, en la mesura possible consensuada, de les normes del centre, del grup-classe i dels grups de treball facilita la integració d'aquestes en les pautes de conducta de l'alumnat i, consegüentment, repercuteix en la millora de l'ambient de l'aula i el centre, del rendiment acadèmic i del benestar individual i, a més a més, permet començar a exercir el dret i el deure de la participació. Les dependències comunes del centre com ara patis, biblioteca, laboratoris, gimnàs, lavabos i menjador entre d'altres, per la seua condició d'espais educatius i de convivència, també requereixen acords que garanteixen relacions igualitàries i inclusives.

La reflexió dialògica present en el procés d'elaboració de les normes reforça el sentit de pertinença al grup i la interiorització d'aquestes i promou la pertinència de sotmetre-les a revisió i crítica quan resulten inoperants o injustes.

Les estratègies d'identificació i autoregulació de les emocions faciliten el respecte a les normes pactades i la previsió de mesures reparadores per als casos d'incompliment d'aquestes fomenta el sentit de responsabilitat individual.

L'ús d'un llenguatge inclusiu i igualitari per part de les persones que participen en el diàleg és requisit i garantia de la coherència del procediment.

El procés participatiu, a més a més, ajuda a comprendre la necessitat i el valor de les normes de la vida en societat i de les institucions democràtiques i els codis de conducta d'altres cultures i entorns.

D'una altra banda, en consonància amb els drets de la infància, i la seua referència a l'honor i la reputació de les persones, i amb la Llei de protecció de dades, que proclama el dret a una educació digital respectuosa, s'incorpora la definició d'un marc ètic de bones pràctiques en l'ús d'Internet, dispositius electrònics i xarxes socials a partir de l'anàlisi dels seus beneficis i riscos.

Des del primer curs de l'educació primària, i fins i tot abans, l'alumnat participa en l'elaboració democràtica de les normes de convivència escolar i s'exercita en tots els procediments implicats en el procés (reflexió, escolta activa, respecte del torn de paraula,

autoregulació emocional...) consolidant-los progressivament amb la guia del professorat i adquirint més i més autonomia. En el tercer cicle, és pertinent l'aproximació als processos participatius que emanen de les institucions democràtiques i de la legislació espanyola, europea i internacional vigent. D'una altra banda, la transformació tecnològica de la societat del segle XXI requereix la incorporació al currículum d'un codi ètic digital.

2.4. Competència específica 4

Identificar, analitzar i valorar críticament estereotips que incideixen en el benestar físic i emocional propi i aliè i en l'establiment de relacions interpersonals igualitàries.

2.4.1. Descripció de la competència 4

Així com el benestar físic remet a la capacitat d'integrar en el dia a dia rutines d'higiene, alimentació, exercici i descans com a vies per a la consolidació d'hàbits saludables, la cura del benestar emocional implica la interiorització d'actituds que reforcen l'autoestima i propicien el desenvolupament de relacions saludables i igualitàries. En aquest sentit, la influència dels estereotips és evident i requereix una revisió crítica.

La identificació d'estereotips que impliquen discriminació per raó d'ètnia, origen, classe, cultura, religió, diversitat funcional, gènere, etc. i el debat sobre les seues causes i repercussions en la convivència són requisits per a l'establiment de relacions interpersonals igualitàries.

A més a més, la capacitat de valorar els senyals de desigualtat detectats a l'escola, en la família i en l'entorn social proper, així com en anuncis publicitaris, videojocs, xarxes socials i produccions audiovisuals, consolida el posicionament en contra de prejudicis i actituds discriminatòries i a favor de la diversitat personal, social i funcional.

La identificació i l'anàlisi crítica dels estereotips de gènere i també d'aquells d'índole estètica transmesos en les esferes familiar i social, i la valoració de la manera en què influeixen en les conductes fomenten l'autonomia de l'alumnat quant a la cura del seu cos, la definició de la seua imatge i l'acceptació dels seus sentiments. També prevenen les actituds sexistes i promouen l'acceptació de la diversitat familiar, sexual i de gènere. A més a més, hi contribueixen els processos de reconeixement i expressió de les emocions pròpies, exercitats al llarg de l'etapa i ací mobilitzats mitjançant l'observació, la reflexió i el diàleg.

La valoració crítica dels estereotips de gènere també posa en relleu la necessitat d'assumir la corresponsabilitat en les tasques domèstiques i en la cura de les persones per raons ètiques i per tal de garantir la igualtat d'oportunitats de dones i homes en tots els àmbits.

Així mateix, el debat a propòsit de situacions no emmarcades en la cultura del respecte, l'afecte i l'ús d'un llenguatge igualitari contribueix a l'adquisició d'eines per a la prevenció i detecció de la violència masclista i els abusos sexuals i per a l'establiment de relacions interpersonals en el marc dels drets humans.

Des del primer curs de primària, i fins i tot abans, l'alumnat s'exercita en l'expressió i acceptació d'emocions i sentiments propis i aliens. De manera gradual, avança en la identificació d'estereotips en l'entorn escolar i social proper i en l'ús d'un llenguatge igualitari i inclusiu. En el tercer cicle, a més a més, és capaç d'analitzar i valorar l'impacte dels estereotips que fomenten la intolerància, la discriminació i la violència.

2.5. Competència específica 5

Identificar en l'entorn proper els beneficis dels valors democràtics promoguts per les lleis i institucions per a la construcció d'una ciutadania participativa i responsable.

2.5.1. Descripció de la competència 5

Els sers humans som animals socials i ens definim per la nostra relació amb els altres, que es construeix a partir d'un conjunt de valors i ideals que donen lloc a societats i sistemes

d'organització política diversos. D'entre tots, la democràcia és el que mostra més respecte pels drets de les persones. El reconeixement dels seus beneficis és fonamental per a la construcció d'una ciutadania participativa i responsable.

Per poder valorar alguna cosa, abans s'ha de conèixer, i al coneixement dels valors democràtics fonamentals l'alumnat arriba per mitjà de l'anàlisi dialògica de la informació proporcionada i de la resultant de la pròpia investigació.

L'anàlisi s'inicia amb la reflexió al voltant de conceptes clau (llibertat, igualtat, equitat, inclusió, tolerància i participació) formulats en la Constitució Espanyola i l'Estatut d'Autonomia i de la aplicació que en fan les institucions democràtiques locals, autonòmiques, nacionals i europees, i avança cap a la identificació i valoració dels seus beneficis en l'entorn proper de l'alumnat.

La participació en l'elaboració dialogada, i en la mesura possible consensuada, de les normes de convivència escolar, així com en la resta de procediments de presa de decisions del centre, facilita la identificació dels valors en l'esfera escolar.

La identificació de l'impacte beneficiós dels serveis públics i béns comuns en la qualitat de vida pròpia i aliena, la consciència de la privació de drets en alguns sistemes polítics i la revisió crítica de la informació dels mitjans de comunicació preparen l'alumnat per a l'exercici d'una ciutadania proactiva i responsable.

La capacitat de reconèixer els beneficis dels valors democràtics en l'entorn pròxim s'exercita des de l'inici de l'etapa i en totes les àrees, espais i temps educatius durant la intervenció en els processos participatius del centre, la convivència diària i el contacte amb les institucions principalment locals. L'alumnat del tercer cicle, a més a més, es familiaritza amb els conceptes fonamentals, el marc legislatiu vigent i les funcions de les institucions. I ja és capaç d'analitzar les conseqüències de la privació dels drets democràtics en societats determinades i de prendre consciència de la seua responsabilitat ciutadana.

2.6. Competència específica 6

Proposar i implicar-se en accions front a situacions de desigualtat i injustícia social en l'àmbit escolar i l'entorn proper en el marc dels principis d'una societat igualitària i inclusiva.

2.6.1. Descripció de la competència 6

El fet de viure en societat comporta l'elaboració de normes per a la convivència, tal i com s'ha descrit en la competència específica 3. Ara bé, el fet que existisquen normes, lleis i marcs reguladors elaborats per l'ésser humà no és garantia de justícia social.

Educar per a una consciència crítica i per a fomentar la col·laboració amb allò que considerem just i la no col·laboració amb allò que considerem injust, està a la base de la noviolència i la cultura de la pau. La noviolència, entesa com a estratègia d'empoderament per desmuntar la creença que no es pot fer res per canviar les coses i per promoure accions proactives emmarcades en els drets humans.

Per poder assolir i desenvolupar aquesta competència específica, l'alumnat ha d'adquirir consciència i capacitat crítica davant de les normes de classe, del centre i de la societat, que comporten discriminació i qualsevol tractament injust, per raons de sexe, gènere, pobresa, pertinença a un col·lectiu minoritari, diversitat funcional, etc. També ha de ser capaç de proposar i implicar-se en iniciatives i accions que reequilibren les desigualtats de poder que es donen en les situacions esmentades i promoure la no cooperació amb aquestes situacions injustícies.

Assumir un paper actiu en la recerca i proposta d'accions davant de situacions injustes comporta: reconèixer els indicis de discriminació i injustícia; dissenyar estratègies amb passos concrets i factibles que permeten aconseguir les fites proposades; negociar per a determinar les accions a dur a terme; denunciar situacions d'assetjament, discriminació, etc. en els àmbits

escolar, local i social; i no col·laborar com a espectadores o espectadors passius amb cap tipus de discriminació produïda al centre educatiu o difosa en les xarxes socials o pels mitjans de comunicació.

Així doncs, el nostre alumnat comença a construir les bases que li permetran distingir entre legitimitat i legalitat, des de l'acció no violenta pròpia de la cultura de la pau.

La capacitat d'identificar i reaccionar front a les situacions d'injustícia en l'àmbit escolar es treballa des de l'inici de l'etapa en totes les àrees, espais i temps educatius mitjançant les assemblees, el foment de l'empatia i el respecte a la diversitat de tot tipus. A més a més, en el tercer cicle, es familiaritza amb conceptes clau com la diferència entre legalitat i legitimitat, justícia i injustícia, etc. i s'exercita en la revisió crítica de les normes i el disseny de propostes i accions per combatre les injustícies.

2.7. Competència específica 7

Identificar els desafiaments ecològics plantejats pels Objectius de Desenvolupament Sostenible i actuar de manera compromesa amb la transformació de l'entorn proper.

2.7.1. Descripció de la competència 7

Del deteriorament progressiu del planeta per la intervenció humana es deriva la urgència de la presa de consciència, des d'una edat primerenca, de la nostra interdependència amb la resta dels éssers vius i la natura, de la necessitat de canviar els nostres hàbits de relació amb el planeta i de l'assumpció de la sostenibilitat com a única forma de construir el futur. Sobre aquesta base, l'alumnat de primària ha d'interioritzar el compromís amb la transformació sostenible del seu entorn proper.

Per promoure el compromís, cal generar en el centre educatiu un ambient favorable a la sensibilització de l'alumnat sobre els objectius marcats en l'Agenda 2030 respecte a la sostenibilitat ecològica i la lluita contra el canvi climàtic, tant des de la perspectiva escolar i familiar com de la seua pertinença a la societat.

La sensibilització se centra en els objectius següents: importància de l'equilibri dels ecosistemes, necessitat d'adoptar hàbits de consum responsable i realització d'accions quotidianes sostenibles amb repercussió en la cura del planeta.

Mitjançant l'adquisició, comprensió i interiorització de la informació, l'alumnat pren consciència de les conseqüències del canvi climàtic i del paper de la responsabilitat individual i col·lectiva en el camí cap a la sostenibilitat ecològica.

Això impulsa l'establiment de compromisos concrets en l'àmbit escolar: reciclatge, reducció i reutilització; cura del material, equipament i espais; ús racional dels recursos, etc. I en els àmbits familiar i municipal d'altres, com ara: la participació en campanyes municipals de millora de l'entorn urbà i natural; la col·laboració amb associacions diverses; i la participació en projectes socials i humanitaris.

Al llarg de tota l'etapa, es promou l'adopció d'hàbits ecològicament sostenibles i amb repercussions en l'entorn proper i en la lluita contra el canvi climàtic. En l'últim cicle es treballa la reflexió i l'anàlisi de la informació i continguts per tal d'interioritzar i aplicar aquestes accions i entendre que poden ser transferibles a altres àmbits.

3. Connexions de les competències específiques entre sí, amb les competències d'altres àrees i amb les competències clau.

3.1. Relacions o connexions amb les altres CE de l'àrea

El caràcter instrumental de la CE1 la vincula amb la resta de competències específiques de l'àrea, ja que el diàleg i el debat assertiu i respectuós són requisits i vies per a la gestió de les

emocions i els conflictes (CE2), la participació en l'elaboració de les regles de convivència escolar (CE3), l'anàlisi d'estereotips i l'establiment de relacions igualitàries (CE4), la identificació dels beneficis dels valors democràtics (CE5), la detecció i denúncia de les injustícies (CE6) i el disseny d'actuacions ecològicament sostenibles (CE7).

La CE2 es relaciona, a més a més, amb les que impliquen l'assoliment de pactes i relacions interpersonals saludables (CE3 i CE4) i la participació responsable (CE5).

La CE3 connecta també amb la segona i la cinquena, en la mesura en què emocions i conflictes estan implícits en els procediments de presa de decisions (CE2), i el procés participatiu que proposa facilita la comprensió dels beneficis dels valors democràtics (CE5).

La CE4 va molt lligada a les competències específiques 2 i 6, perquè l'establiment de relacions igualitàries depén en gran mesura de l'habilitat en la resolució de conflictes (CE2) i de l'afany per lluitar contra les desigualtats (CE6).

La CE5 està molt vinculada a la tercera competència específica, ja que els valors democràtics es fonamenten en deures concretats en normatives reguladores de la convivència i la reflexió sobre el procés d'elaboració de les normes escolars facilita la comprensió dels processos de participació democràtica de les institucions (CE3).

La CE6 connecta amb totes les competències específiques, sobretot amb la capacitat de superar els estereotips que dificulten el benestar físic i emocional i les relacions igualitàries (CE4) i d'identificar els beneficis dels valors democràtics (CE5).

La CE7 també es relaciona amb totes les competències específiques, principalment amb les que promouen el compromís i la participació (CE3) i la lluita contra les injustícies (CE6).

3.2. Relacions o connexions amb les CE d'altres àrees de l'etapa

L'adquisició de les competències d'aquesta àrea depén en gran mesura del treball transversal, però irrenunciable, que en aquest sentit s'ha de fer des de l'inici de l'etapa en totes les àrees, espais i temps escolars, especialment en el dedicat a la tutoria. Tot i que també es nodreix dels aprenentatges de la resta d'àrees.

Ja en les competències C2, C3, C4 i C5 d'infantil s'apunta a la importància del treball de les emocions; del tracte respectuós entre iguals, la promoció d'hàbits de vida saludables i la importància de l'autonomia i la iniciativa personal. Aquest tipus d'aprenentatge, que es desenvolupa al llarg de tots els cursos, es recull de manera explícita en les competències C1, C2 i C4 de la nostra àrea.

També la relació amb algunes de les competències de Coneixement del Medi Natural Social i Cultural (C1, C3, C4, C5 i C7) és rellevant en la mesura en què apunten la importància d'educar en l'ús responsable dels dispositius electrònics; la reflexió sobre la realitat pròxima; el benestar físic i emocional; les conseqüències de l'acció humana sobre el planeta i la rellevància dels valors democràtics. Aquestes mateixes qüestions es plantegen en les competències C2, C3, C4, C5 i C7 de l'àrea de Valors Ètics i Cívics.

Les llengües, vehicles per a la comprensió i expressió d'emocions, fets, conceptes i pensaments, matèria primera de produccions textuais escrites, orals i multimodals que informen i són punts de partida per a l'abordatge dels sabers essencials, vies d'accés al coneixement d'altres realitats lingüístiques, socials i culturals i eines per a la planificació d'accions transformadores, posen les seues pràctiques comunicatives al servei de la construcció de la consciència ètica individual i de la convivència democràtica (C1-C7 de l'àrea de Valors Ètics i Cívics).

Pel que respecta a Educació Física, les competències C1, C2, C5 i C6 guarden relació directa amb les competències C3, C4 i C7 de Valors en la mesura en què fomenten el benestar físic i emocional; l'autoconeixement a partir de la crítica dels estereotips que afecten la percepció

del propi cos i a la construcció de la identitat personal; el respecte a les diferències culturals; l'ús responsable dels dispositius electrònics i el desenvolupament de la consciència ecològica.

També la importància que es dona en les competències C1 i C2 de Valors Ètics i Cívics al reconeixement i gestió de les emocions i al treball assertiu i respectuós en grup, les vincula amb les competències C4 i C6 de l'àrea d'Educació Plàstica i Visual i amb la C8 de Matemàtiques.

Finalment, guarda una relació directa amb la tutoria, en la que s'aborden aspectes tan rellevants com la gestió d'emocions i conflictes i l'educació afectiva i sexual, recollides també en les competències CE2 i CE4 d'aquesta àrea.

3.3. Relacions o connexions amb les competències clau

	CCL	CP	CMCT	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
CE1	X				X	X		
CE2	X	X			X	X		
CE3				X	X	X		
CE4	X	X		X	X	X		
CE5					X	X	X	
CE6				X	X	X	X	X
CE7			X	X		X	X	

Competències específiques de l'àrea que mantenen relacions especialment significatives i rellevants amb les competències clau:

- CE1: dialogar i debatre de manera assertiva i respectuosa en situacions de l'entorn personal, educatiu i social de l'alumnat per poder arribar a acords o consensos.
- CE 2: reconèixer les emocions pròpies i alienes en situacions de conflicte de l'àmbit escolar i personal, i gestionar-les emprant estratègies senzilles per trobar solucions equitatives.
- CE3: participar en l'elaboració de les regles de convivència escolar en el marc dels principis democràtics i dels drets de la infància.
- CE 4: identificar, analitzar i valorar críticament estereotips que incideixen en el benestar físic i emocional propi i aliè i en l'establiment de relacions interpersonals igualitàries.
- CE 5: identificar en l'entorn proper els beneficis dels valors democràtics promoguts per les lleis i institucions per a la construcció d'una ciutadania participativa i responsable.
- CE 6: proposar i implicar-se en accions front a situacions de desigualtat i injustícia social en l'àmbit escolar i l'entorn proper en el marc dels principis d'una societat igualitària i inclusiva.
- CE 7: identificar els desafiaments ecològics plantejats pels Objectius de Desenvolupament Sostenible i actuar de manera compromesa amb la transformació de l'entorn proper.

Competències clau del perfil d'eixida de l'alumnat en acabar l'ensenyament bàsic:

- CCL: competència en comunicació lingüística
- CP: competència plurilingüe

- CMCT: competència matemàtica, ciència i tecnològica
- CD: competència digital
- CPSAA: competència personal, social i d'aprendre a aprendre
- CC: competència ciutadana
- CE: competència emprenedora
- CCEC: competència en consciència i expressió cultural

El quadre adjunt mostra l'existència d'una relació especialment significativa i rellevant entre les set competències específiques d'aquesta àrea i algunes competències clau incloses en el perfil d'eixida de l'alumnat en finalitzar l'educació bàsica.

La CE1 connecta, sobretot, amb la CCL ja que implica que l'alumnat haurà de ser capaç d'expressar de manera clara i argumentada les idees pròpies i entendre i acceptar les alienes. També es relaciona amb la CPSAA, atès que per a la preparació dels debats haurà d'interpretar textos de forma crítica i buscar informació de diverses fonts que contrastarà per avaluar la seua fiabilitat i poder comunicar-la de manera veraç.

La CE2 reforça la CCL durant el procés de reconeixement de les emocions, que passa per anomenar-les, comprendre-les i expressar-les, impulsa la CP ja que fomenta el respecte a la diversitat lingüística i cultural, i entronca amb la CPSAA perquè aspira a la interiorització d'estratègies per a la gestió de les emocions en situacions de conflicte.

La CE3 proposa la reflexió sobre les normes i comportaments i la mobilització d'estratègies per a l'autoregulació d'emocions i conductes, processos vinculats a la CPSAA i com que es contempla el respecte d'un marc ètic de bones pràctiques quant a l'ús de les tecnologies i de les xarxes socials, activa la CD.

La CE4, mitjançant l'ús d'un llenguatge inclusiu i no sexista en els diàlegs i debats amb què s'aborden els seus continguts, enriqueix la CCL. També la CP, atès que les produccions textuais que nodreixen l'exercici dialògic poden estar vehiculades en qualsevol de les llengües curriculars. I connecta amb la CD en la mesura en què es revisen estereotips i prejudicis transmesos i amplificats des de plataformes audiovisuals i xarxes socials. La reflexió al voltant dels rols i conductes és un procés compartit amb la CPSAA.

La CE5 està lligada a la CE, atès que el compromís amb la defensa dels drets requereix la capacitat d'assumir reptes i la iniciativa per a proposar solucions creatives. La participació activa en el treball col·lectiu de recerca i verificació de la informació la vincula a la CPSAA.

La CE6 entronca amb la CD, per tal com el context digital és, alhora, espai de convivència, escenari de conflictes i canal per a la detecció i denúncia de situacions d'injustícia. La proposta d'estratègies factibles per a combatre les desigualtats la vincula a la CPSAA i la CE i la lluita contra les injustícies derivades dels prejudicis culturals a la CCEC.

La CE7 es relaciona amb la CE i la CMCT, atès que es proposen accions científicament fonamentades per a la transformació sostenible de l'entorn pròxim i amb la CD, ja que l'alumnat adquireix un aprenentatge competencial dels entorns digitals i també dels seus límits per raons de sostenibilitat mediambiental.

4. Sabers bàsics

4.1. Introducció

L'estructura de l'organització dels sabers essencials que a continuació es presenta es correspon amb l'agrupació en cinc dimensions dels objectius de l'Agenda 2030, ja que aquestes dimensions donen resposta a les exigències plantejades per les set competències específiques de l'àrea i, alhora, estan en consonància amb el contingut dels plans d'atenció a la diversitat, acció tutorial i igualtat i convivència dels projectes educatius dels centres. A partir d'aquells

aspectes que promouen l'assoliment d'una individualitat equilibrada, s'avança cap al desenvolupament de les interaccions dels diversos moments i espais de l'esfera social.

El primer bloc tracta de les persones, dels factors que incideixen en el seu benestar físic i emocional, del valor de la diversitat i de la coeducació, que aspira a assentar les bases per a la igualtat real entre dones i homes.

El segon es refereix bàsicament a la convivència, especialment a la cultura de la pau i la no violència. I també als deures i drets essencials per a la construcció d'una societat justa i inclusiva i una ciutadania democràtica, responsable i proactiva.

La prosperitat només s'entén en un món d'igualtat i justícia i, per això, el compromís amb l'erradicació de les desigualtats i injustícies i amb la transformació social són els eixos de la tercera dimensió.

En el quart bloc s'aborda l'impacte del ser humà en el planeta, les implicacions de la pròpia conducta en l'entorn i l'adopció d'accions quotidianes sostenibles.

Finalment, en el cinqué bloc, s'inclouen l'exercici dialògic, el treball en equip, la intervenció en els processos participatius i l'activisme com a claus per a la configuració d'aliances transformadores.

4.2. Bloc 1: Persona

- El benestar físic i emocional
  - o Autoconcepte i autoestima
  - o Emocions i sentiments
  - o Educació afectiva i sexual
- La diversitat
  - o Diversitat familiar, sexual i de gènere
  - o Diversitat social i cultural
- La igualtat entre dones i homes
  - o Sexisme i estereotips de gènere
  - o Prevenció de l'abús sexual i la violència masclista
  - o Dones i àmbits de coneixement
  - o Llenguatge igualitari

4.3. Bloc 2: Pau

- La resolució de conflictes
  - o Estratègies per abordar els conflictes de manera positiva: "provenció"
  - o Conflicte com a oportunitat per a la resiliència, assertivitat i creativitat
  - o Maltractament, assetjament i exclusió
  - o Cultura de la pau i la no violència
  - o Conductes addictives
- Els deures i els drets de les persones
  - o Normes de convivència de les esferes escolar, familiar i social
  - o Marc ètic per a l'ús de dispositius, aplicacions, eines informàtiques i xarxes socials

- Principis bàsics de la Declaració Universal dels Drets Humans
- Convenció sobre els Drets de la Infància
- Valors democràtics

4.4. Bloc 3: Prosperitat

- Agenda 2030 i Objectius de Desenvolupament Sostenible
  - Fam i pobresa
  - Explotació infantil
- La desigualtat
  - Per raó de gènere, origen, creença i cultura
  - Estereotips i prejudicis
  - Conductes solidàries i altruistes

4.5. Bloc 4: Planeta

- Agenda 2030 i Objectius de Desenvolupament Sostenible
  - Impacte de l'ésser humà en el planeta
  - Límits del planeta i canvi climàtic
  - Empatia i cura i respecte dels sers vius i el medi natural
  - Accions quotidianes, activisme i emprenedoria escolar

4.6. Bloc 5: Participació

- Habilitats
  - Diàleg i debat
  - Pensament crític i creatiu
  - Treball en equip
- Àmbits
  - Processos participatius en els àmbits escolar i local
  - Activisme en les esferes escolar i local

5. Situacions d'aprenentatge per al conjunt de les competències de l'àrea

En primer lloc, cal tindre en compte que les situacions d'aprenentatge recomanables transcendeixen els espais del centre i també tenen lloc en entorns naturals i urbans. A més a més, obtenen el màxim profit educatiu del temps dedicat a entrades i eixides, desplaçaments, oci, descans i alimentació. Així mateix, involucren no sols el professorat i l'alumnat, també tota la comunitat educativa, especialment les famílies, i representants de les institucions i les associacions locals.

És fonamental que estimulen la reflexió, el pensament divergent i l'esperit crític mitjançant la pràctica freqüent del diàleg i el debat i l'aplicació d'estratègies pròpies de l'enfocament de la filosofia per a xiquetes i xiquets, i que en el debat es respecte la discrepància, el dubte i la legitimitat de les opcions minoritàries.

La capacitat de diàleg s'exercita fent ús d'un llenguatge inclusiu i igualitari en assemblees d'aula i de delegades i delegats, tertúlies i debats, en què poden participar membres de la comunitat educativa, a propòsit del contingut de textos presentats en formats convencional i

multimodal i de produccions audiovisuals documentals i de ficció, durant les rutines del treball cooperatiu, etc.

Així mateix, les situacions d'aprenentatge han d'impulsar coneixements valuosos i significatius. D'una banda, faciliten la comprensió i progressiva assimilació dels sabers de la humanitat, i de l'altra, promouen l'aprenentatge significatiu amb exemples i models vinculats als interessos de l'alumnat, propostes d'accions i serveis rellevants per a la millora de l'entorn proper i de la societat en general i l'anàlisi de la seua relació amb dispositius digitals, Internet i les xarxes socials. En aquest sentit cal destacar que el joc i les diverses manifestacions de l'expressió artística contribueixen a la consecució d'aquest propòsit.

Garantir l'accés de tot l'alumnat a instal·lacions i materials del centre i les aules, activitats i sabers, així com la seua participació acadèmica i emocionalment satisfactòria en l'experiència escolar són reptes ineludibles del sistema educatiu i de totes les persones involucrades en el seu funcionament. Per això, la detecció i eliminació de tot tipus de barreres i l'aplicació dels principis del disseny universal d'aprenentatge (DUA) al llarg del procés educatiu són requisits imprescindibles.

Les situacions d'aprenentatge en què intervenen metodologies actives, com ara el treball cooperatiu o el basat en reptes, tasques i projectes, entre d'altres, fomenten l'autonomia de l'alumnat perquè ofereixen la possibilitat de gestionar el temps, decidir entre propostes de treball diferents, afrontar els desafiaments i els problemes de maneres diverses i elegir la manera de demostrar els aprenentatges. També són molt adequades les iniciatives que impliquen la relació d'alumnat d'edats diferents, ja que estimulen la responsabilitat individual i col·lectiva i, a més a més, propicien l'adquisició de valors democràtics essencials com la solidaritat i el sentit del bé comú.

El benestar emocional és premissa indiscutible per a l'èxit de l'aprenentatge i de la convivència i un factor que el condiciona és la capacitat d'expressar emocions i sentiments propis i d'identificar i comprendre els altres. Diàlegs, debats, produccions textuals orals i escrites, anàlisis de situacions lúdiques i de convivència, i especialment d'aquelles en què l'alumnat no veu satisfetes les seues expectatives, exerciten l'expressió d'emocions, opinions i posicionaments, promouen l'autoregulació emocional i reforcen el respecte, la tolerància i l'empatia.

La resolució dialogada dels conflictes sorgits en la convivència diària amb companyes i companys, professorat i personal no docent, en tots els espais educatius de dins i fora del centre i en les xarxes socials, i l'aplicació de sistemes de mediació faciliten la convivència i promouen la cultura de la pau i la no violència.

La intervenció de l'alumnat, juntament amb altres membres de la comunitat educativa, en els processos participatius de l'aula i el centre potencia la interiorització dels valors democràtics.

La implicació reflexiva i activa en accions que celebren els drets humans i de la infància i els valors democràtics facilita la seua identificació i apreciació, igual que la comparació del gaudi dels drets humans en societats diferents i la reflexió a propòsit del conceptes clau.

La comunicació directa amb els representants de la ciutadania durant les visites a les seues de les institucions democràtiques locals i autonòmiques posa de manifest les seues funcions i rellevància i reforça el sentit de pertinença a una societat democràtica.

El compromís del sistema educatiu amb la construcció d'una ciutadania responsable i conscient del seu potencial transformador implica el reconeixement de la diversitat com a font d'aprenentatge i enriquiment personal. Reconeixement que promouen la convivència inclusiva diària a l'aula i al centre, l'observació de costums, procedències i llengües familiars de

companyes i companys de classe i les accions i projectes de centre de caràcter festiu i lúdic que celebren la multiculturalitat.

En consonància amb un dels Objectius per al Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030 de l'ONU, la lluita contra les injustícies, es proposen situacions d'aprenentatge enfocades a la seua detecció, denúncia i atenció, sobretot de l'assetjament escolar, a partir, per exemple, de l'anàlisi de casos de la vida real i dels presentats en produccions textuals narratives, periodístiques i audiovisuals. La comparació de la situació de la infància en diverses parts del món propicia la identificació dels drets més vulnerables de les xiquetes i els xiquets.

També en el marc de la lluita contra les injustícies i de l'emergència derivada de les dramàtiques dades estadístiques, es revela com a prioritària la promoció de la igualtat entre dones i homes. S'incorpora la perspectiva de gènere de manera transversal al llarg de tota l'etapa i en totes les àrees i temps escolars, posant una atenció especial a: l'ús del llenguatge i dels espais del centre; la participació equilibrada de xiquetes i xiquets en totes les activitats; les aportacions de les dones als sabers de la humanitat; i la presència d'estereotips en contes, cançons, anuncis publicitaris, produccions audiovisuals, missatges dels mitjans de comunicació i situacions de l'entorn proper. De manera explícita, es pot treballar l'educació afectiva i sexual, el llenguatge igualitari, la diversitat familiar, sexual i de gènere, la violència masclista, la ciberviolència i els abusos sexuals, en tallers oberts, en la mesura possible, a altres membres de la comunitat educativa i local.

Com que l'agenda 2030 també contempla l'objectiu prioritari de combatre el canvi climàtic, són recomanables les situacions d'aprenentatge que impulsen la interiorització de la perspectiva sostenible. D'una banda, s'involucra l'alumnat en: la conservació del material, equipament i infraestructures escolars a partir de la reflexió sobre les normes i valors subjacents a les seues accions i l'anàlisi d'incidències; les tasques de selecció de residus de l'aula per al reciclatge; el consum racional de l'aigua i l'electricitat promogut amb projectes de centre i d'aula; la cura de l'hort escolar, etc. D'una altra banda, se'ls anima a participar en campanyes per a planificar i aplicar de manera col·lectiva accions innovadores que fomenten la sostenibilitat a nivell escolar i local i a col·laborar amb ONG, associacions i institucions compromeses amb causes mediambientals. Igual que en altres àmbits, les tecnologies de la informació i la comunicació poden amplificar l'impacte de tot tipus d'accions, i recursos com el podcast, la ràdio i la televisió online escolars són molt eficaços per a difondre missatges de sensibilització en relació amb el desenvolupament sostenible.

A més de les situacions d'aprenentatge, convé tindre en compte les situacions que faciliten l'avaluació competencial.

La mateixa dinàmica de les aules ofereix múltiples escenaris per a observar l'evolució de l'alumnat i valorar l'adquisició de les competències, com ara: les situacions que es generen en la convivència diària amb companyes i companys del centre, professorat i personal no docent; durant l'elaboració de textos senzills en format analògic o digital; en les exposicions orals i en els debats o tertúlies, etc. Resulta especialment útil l'anàlisi de materials didàctics, anuncis i llenguatge publicitari, videojocs, produccions audiovisuals i xarxes socials.

Així mateix, l'elaboració individual i col·lectiva de produccions textuals convencionals o multimodals en què s'utilitzen conceptes clau del currículum i que impliquen els processos de síntesi, reformulació, anàlisi i investigació faciliten la comprovació de la seua adquisició.

El treball en equip és un escenari òptim per a valorar si l'alumnat assumeix els diferents rols amb eficiència i responsabilitat, mostra empatia i reconeix les aportacions de companyes i companys.

L'ús d'instruments d'autoavaluació i coavaluació, com ara dianes, rúbriques, escales d'observació, portafolis, diaris, etc. presenta molts avantatges i d'entre elles l'oportunitat de reflexionar sobre els sabers i els processos d'aprenentatge.

6. Criteris d'avaluació

6.1. Competència específica 1.

Dialogar i debatre de manera assertiva i respectuosa en situacions de l'entorn personal, educatiu i social de l'alumnat per poder arribar a acords o consensos.

3r cicle
1.1. Participar en debats i diàlegs respectant el torn de paraula amb escolta activa, dialogant de manera assertiva i utilitzant un llenguatge inclusiu i igualitari.
1.2. Arribar a acords integrant els plantejaments i les intervencions de la resta de participants mitjançant el diàleg col·lectiu.
1.3. Utilitzar adequadament els conceptes treballats en la matèria de manera oral i escrita.

6.2. Competència específica 2.

Reconèixer les emocions pròpies i alienes en situacions de conflicte de l'àmbit escolar i personal, i gestionar-les emprant estratègies senzilles per trobar solucions equitatives.

3r cicle
2.1. Valorar i respectar les diferències culturals, especialment en les situacions de conflicte durant l'ús de les xarxes socials i l'elaboració de les normes de classe i en els espais comuns del centre.
2.2. Respectar la imatge, la dignitat i els drets de les altres persones en l'ús de la comunicació digital.

6.3. Competència específica 3.

Participar en l'elaboració de les regles de convivència escolar en el marc dels principis democràtics i dels drets de la infància.

3r cicle
3.1. Intervenir de manera proactiva en els processos participatius de l'aula i del centre.
3.2. Analitzar les causes dels incompliments de les normes elaborades i proposar mesures reparadores.
3.3. Identificar i descriure els agents i els processos que han intervingut en la concreció de les normes de convivència del centre i d'altres contextos educatius com ara el menjador i el transport escolar.

6.4. Competència específica 4.

Identificar, analitzar i valorar críticament estereotips que incideixen en el benestar físic i emocional propi i alié i en l'establiment de relacions interpersonals igualitàries.

3r cicle
4.1. Descriure el seu aspecte físic i les característiques que defineixen el seu estil personal expressant una imatge positiva i meditada.
4.2. Identificar senyals de desigualtat de gènere, sexisme i masclisme en materials didàctics, llenguatge, anuncis publicitaris, videojocs, produccions audiovisuals i xarxes socials.
4.3. Identificar i explicar les repercussions dels estereotips discriminatoris en la convivència de les persones.

6.5. Competència específica 5.

Identificar en l'entorn proper els beneficis dels valors democràtics promoguts per les lleis i institucions per a la construcció d'una ciutadania participativa i responsable.

3r cicle
5.1. Buscar, seleccionar i exposar informació de fonts fiables referida als valors democràtics en l'entorn proper.
5.2. Participar en el debat sobre els beneficis dels valors democràtics en l'entorn més pròxim amb aportacions raonades.

6.6. Competència específica 6.

Proposar i implicar-se en accions front a situacions de desigualtat i injustícia social en l'àmbit escolar i l'entorn proper en el marc dels principis d'una societat igualitària i inclusiva.

3r cicle
6.1. Detectar situacions injustes en l'entorn proper, les xarxes socials i els mitjans de comunicació.
6.2. Planificar i participar en accions transformadores de les situacions d'injustícia en l'entorn proper basades en el respecte als drets humans.

6.7. Competència específica 7.

Identificar els desafiaments ecològics plantejats pels Objectius de Desenvolupament Sostenible i actuar de manera compromesa amb la transformació de l'entorn proper.

3r cicle
7.1. Identificar els principals problemes del planeta i relacionar-los amb algun dels Objectius de Desenvolupament Sostenible.
7.2. Identificar i avaluar l'impacte de les pròpies accions en les esferes escolar, familiar i local en relació amb la sostenibilitat ecològica.
7.3. Idear i planificar en equip accions innovadores encaminades a la cura i protecció de les persones, els animals i l'entorn proper.